

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

No 1

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2026

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Elektron nashr. 2026-yil, yanvar.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoiraz Azimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldix'o'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.
Abdukarimova Dinara Rustamxanovna, bank-moliya akademiyasi professori, DSc., professor.
Ikrarov Murod Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongirathbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhriddinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoiraz Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyea Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.
Abdukarimova Dinara Rustamkhanovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Ikramov Murod Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi
336/3-sonli qarori bilan
ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

INSON KAPITALINING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI.....	52
Dilnoza Ruziqulova Xoliqovna	
MAHALLIY BUDJET DAROMADLAR BAZASINI BAHOLASH SAMARADORLIGINI TAKOMILLASHTIRISH.....	56
Isoqov Zafarjon Zokirjonovich	
INNOVATSION IQTISODIYOTDA AYOLLAR TADBIRKORLIGINI RIVOJLANTIRISH BO'YICHA XALQARO TAJRIBA	60
Maksumova Umidaxon Sadikjonovna	
ОЛИГОПОЛИЯ И ТЕОРИЯ ИГР	64
Камилова Наргиза Абдукаххоровна, Наимов Самандар Раджабович	
ЦИФРОВЫЕ ИНВЕСТИЦИИ НА ЖЕЛЕЗНОДОРОЖНОМ ТРАНСПОРТЕ: НОВАЯ ЭРА ЭФФЕКТИВНОСТИ	67
Каракулов Фарход Зайпудинович	
MEVA-SABZAVOTCHILIK MAHSULOTLARINING EKSPORT SALOHİYATINI BOSHQARISH SAMARADORLIGINING INNOVATSION YECHIMLARI	72
Ergashev Jamshid Axmadaliyevich	
MOLIYAVIY AKTIVLARNING IQTISODIY MOHIYATI VA TIJORAT BANKLARIDA ULARNING SIFAT MEZONLARINI SHAKLLANTIRISHNING NAZARIY ASOSLARI	77
Iskandarova Munisa Hasan qizi	
MOLIYAVIY RISKLARNI BOSHQARISHDA SUN'IY INTELLEKTNI QO'LLASH IMKONIYATLARI	82
Xojiyev Jaxongir Dushabayevich, To'xtayev Kamol Po'latovich	
MARKETING VA BOZOR IQTISODIYOTI SHAROITIDA TAYYOR KIYIMLARNING RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISH YO'LLARI	87
Bababekova Gulchexra Baxtiyarovna	
NAMANGAN VILOYATI QURILISH MATERIALLARI SANOATIDA MODERNIZATSIYA JARAYONLARIGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR VA ULARNING IQTISODIY AHAMIYATI	93
Odilova Malika Abdushukur qizi	
TURIZMNI RIVOJLANTIRISHDA ZAMONAVIY TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISHNI TAKOMILLASHTIRISH.....	98
Toshtemirov Xojjakbar Qahramon o'g'li	
ТУРИЗМ КАК ФАКТОР УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ СТРАНЫ	103
Артикова Шохида Ильясовна	
MINTAQALARDA OZIQ-OVQAT SANOATI KORXONALARI INNOVATSION SALOHİYATINI BOSHQARISH METODOLOGIYASINI JORIY ETISHNING IQTISODIY SAMARADORLIGI.....	107
Dadamirzayev Muzaffar Xabibullayevich	
THEORETICAL ASPECTS OF SERVICES IN THE CONTEXT OF UZBEKISTAN'S ECONOMIC TRANSFORMATION	114
Umidjon Normurodov, Qodirov Yusufbek Suyunbek ugli	
РАЗВИТИЕ ПРЕДПРИЯТИЙ ОБУВНОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ В УСЛОВИЯХ ФОРМИРОВАНИЯ МАРКЕТИНГОВЫХ ИННОВАЦИЙ	120
Расулов Нозимжон Набиджонович	
QISHLOQ XO'JALIGI SOHASIDA ZAMONAVIY TEXNOLOGIYALARNING JORIY QILINISHI VA UNI OZIQ-OVQAT XAVFSIZLIGINI TA'MINLASHDAGI AHAMIYATI.....	125
Saburov Jumanazar Saliyevich	
KAMBAG'ALLIKNI QISQARTIRISHNING IQTISODIY O'SISHGA TA'SIRI VA ICHKI BOZORNI KENGAYTIRISH IMKONIYATLARI	129
Mayliyeva Sadoqat Safayozovna	
ЭКОНОМИЧЕСКОЕ ЗНАЧЕНИЕ ТРАНСПОРТНОЙ ИНФРАСТРУКТУРЫ В УСТОЙЧИВОМ РАЗВИТИИ УЗБЕКИСТАНА.....	134
Убайдуллаев Худоёр Бахтиёр угли	

MINTAQANI BARQAROR RIVOJLANTIRISHDA PAXTA-TO'QIMACHILIK KLASSTERLARI SALOHİYATIDAN SAMARALI FOYDALANISHNING XORIJ TAJRIBASI	141
Xayitov Rustam Burxonovich	
BARQAROR MOLIYALASHTIRISH KONSEPSIYASIGA MUVOFIQ "YASHIL" INVESTITSİYALARNI RIVOJLANTIRISH.....	146
Abduraxmonov Alimardon Sodiқ o'g'li	
BANK XIZMATLARI SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA RAQAMLI MARKETINGDAN FOYDALANISH.....	151
Dushamov Maxmudjon Maksudbekovich	
HUDUDLARDA TURIZMNI RIVOJLANTIRISHNING AHAMIYATI VA ISTIQBOLLARI	159
Ibodova Dilsora Ibodovna	
INVESTITION PORTFELLARNI SHAKLLANTIRISH, BAHOLASH VA BOSHQARISH.....	165
Baymanova Mavlyuda Djurayevna, Abdullaeva Shohista	
KICHIK XIZMATLAR FAOLIYATINI RASMIYLASHTIRISH ORQALI AHOLI BANDLIGI KO'RSATKICHLARINI OSHIRISH.....	170
Xalimbetov Farxad Bagibekovich	
MONOPOLIYAGA QARSHI BOSHQARUV TIZIMINI RIVOJLANTIRISH: XORIJIY TAJRIBA VA MILLIY YONDASHUVLAR.....	173
Akbarov Jasur Ikromjon o'g'li	
СТАТИСТИЧЕСКАЯ ОЦЕНКА ДИНАМИКИ И СЕЗОННОСТИ ДОХОДОВ НАСЕЛЕНИЯ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН	179
Салиходжаева Умида Абдуакбар кизи	
SUN'IY INTELLEKT ASOSIDAGI TALABNI PROGNOZLASHNING CHAKANA MARKETING INNOVATSİYASINI TAKOMILLASHTIRISHDAGI ROLI.....	186
Ostonaqulova Gulsaraxon Muhammadyoqub qizi	
TEMIR YO'L YO'LOVCHI TASHISH KORXONALARI IQTISODIY SAMARADORLIGINI OSHIRISH MODELLARI	200
Eshboyev Ulug'bek Farxodovich	
AKSIYADORLIK JAMIYATLARIDA MOLIYAVIY HISOBOT VA AUDIT METOLOGİYASINI TAKOMILASHTIRISH	205
Zufarova Zilola Raxim qizi	
TIJORAT BANKLARI TOMONIDAN RISKLARNI BOSHQARISH MEXANIZMIGA TA'SIR QILUVCHI OMILLARNING EKONOMETRIK TAHLILLARI	216
Rahmonqulov Temirbek Eshmamatovich	
MULKIY SOLIQLARNING MAHALLIY BUDJET DAROMADLARINI SHAKLLANTIRISHDAGI TA'SIRINI BAHOLASH.....	222
Aliyarov Olim Abdug'aparovich	
AVTOMOBIL SANOATIDA MAHSULOT BILAN BOG'LIQ XIZMATLAR TASNIFI.....	231
Saidov Dilshodbek Razzakovich	
UY-JOY FONDINI SAMARALI TASHKIL QILISH VA TAKOMILLASHTIRISHNING XORIJIY TAJRIBALARI.....	236
Otajonov Tohirjon Xo'janazar o'g'li	
TURIZMNI IQTISODIYOTDA TO'G'RIDAN TO'G'RI TA'SIRINI STATISTIK TADQIQOTI.....	241
Jumanova Zilola Tuychiyevna	
RIVOJLANGAN DAVLATLAR BANK EKOTIZIMLARI VA O'ZBEKISTON BANK EKOTIZIMLARINING RIVOJLANISHI VA QIYOSIY TAHLILI	248
X.R. Aliyev	
O'ZBEKISTON OLIY TA'LIM TIZIMI UCHUN DAVLAT-XUSUSIY SHERIKLIGI ASOSIDA BOSHQARUV METODOLOGİYASINI TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI	254
Abdullayev Javohir Abdumalik o'g'li	
OROL BO'YI MINTAQASIDA XIZMAT KO'RSATISH SOHASINI INNOVATSION BOSHQARISHNING TASHKILIY-IQTISODIY MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH.....	259
Umarova Xusnora Dilmurod qizi	

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA ISHCHI KUCHIDAN SAMARALI FOYDALANISH ISTIQBOLLARI	264
Xolmurotov Salimbek Eshbekovich	
INNOVATSION KLASTERLARNI TASHKIL ETISH VA RIVOJLANTIRISHNING MOLIYAVIY MEXANIZMI	269
Quliyev Begimqul Melikovich	
ВОПРОСЫ ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ УПРАВЛЕНИЯ ИННОВАЦИОННЫМИ ПРОЦЕССАМИ В КОММЕРЧЕСКИХ БАНКАХ	276
Ахмедов Самандар Сайфуллоевич	
АГРОЭКОТУРИЗМ КАК НАПРАВЛЕНИЕ ДИВЕРСИФИКАЦИИ ЭКОНОМИКИ СЕЛЬСКИХ ТЕРРИТОРИЙ УЗБЕКИСТАНА	281
Хайдаров Ойбек Зоирович	
THE IMPACT OF DIGITALIZATION ON SERVICE QUALITY AND CUSTOMER SATISFACTION IN THE HOUSEHOLD SERVICE SECTOR: EMPIRICAL EVIDENCE FROM SAMARKAND REGION	287
Pardayev Sherzod Xolmurodovich, Yuldosheva Zulfizar Sayfullayevna	
DEVELOPMENT OF INTERACTIVE MODELING METHODS FOR THE SYNTHESIS OF INTELLIGENT CONTROL SYSTEMS FOR TECHNICAL OBJECTS IN THE DIGITAL ECONOMY	293
Mamutova Aygul Kalmurzaevna	
TIJORAT BANKLARIDA INVESTITSIYA LOYIHALARINI MOLIYALASHTIRISHDA RISKLARNI BOSHQARISH MASALALARI	298
Abdurazakova Nasiba Sultanovna	
YANGI O'ZBEKISTON SHAROITIDA SOLIQ MA'MURIYATCHILIGI TRANSFORMATSIYASI VA UNING MOLIYAVIY XAVFSIZLIKKA TA'SIRI	303
Tashmuxeimova Yayra Atxamovna	
ZAMONAVIY AXBOROT TIZIMLARI ORQALI SOLIQ QARZDORLIGINI UNDIRISH MEXANIZMINI TAKOMILLASHTIRISH XORIJIY DAVLATLAR TAJRIBASI ASOSIDA TAHLIL	308
Maxmadustov Jalol Maxmadustovich	
TA'LIM MIGRATSIYASI VA INTEGRATSIYA KO'RSATKICHLARINI STATISTIK TAHLILI: YEVROPA ITTIFOQI (SIRIUS) TAJRIBASI VA O'ZBEKISTON AMALIYOTI	314
Abdullayeva Gulhayot Shuhratovna	
HUDUDIIY SANOAT KORXONALARI FAOLIYATINI KO'P OMILLI STATISTIK TAHLIL ETISHDAGI ILG'OR XORIJIY TAJRIBALAR VA ULARDAN FOYDALANISH YO'LLARI	319
Tag'oyev Feruz Yorqulovich	
RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR ORQALI HUDUDIIY INVESTITSIYA MUHITINI TAKOMILLASHTIRISH: QASHQADARYO VILOYATI MISOLIDA TAHLIL VA TAVSIYALAR	326
Egamberdiev Abbasxon Sherali o'g'li	
KICHIK BIZNESDA INNOVATSION FAOLIYATNI TASHKIL ETISH VA RAG'BATLANTIRISH MEXANIZMLARI	331
Nurullayev Baxrom Botirovich	
YASHIL IQTISODIYOTGA O'TISHDA RIVOJLANGAN MAMLAKATLAR TAJRIBASIDAN FOYDALANISH	337
Ne'matova Mavsuma	
ZAMONAVIY IQTISODIYOTDA ISLOMIY MOLIYA VA NOBANK KREDIT TASHKILOTLARIDA STRATEGIK BOSHQARUVNING NAZARIY ASOSLARI	341
Galatov Abbas Alibekovich, Xalilov Nurullo Xamidillayevich	
IQTISODIY FAOLLIKNI OSHIRISHGA QARATILGAN DAVLAT FISKAL SIYOSATI HOLATI TAHLILI	346
Xudayberginova Nigora Turgunbayevna	
MEHNATGA HAQ TO'LAHNING MOHIYATI VA ULARNI HISOBGA OLIHNING ASOSIY VAZIFALARI	356
Anvar Raximov Maxmarasulovich	
"CRADLE TO CRADLE" VA "CRADLE TO GRAVE" KONSEPSIYALARINING UMUMIY VA XUSUSIY JIHATLARI	360
Sodikov Zokir Rustamovich	
MINTAQADA PARRANDACHILIK SANOATINING SHAKLLANISHI VA RIVOJLANISH BOSQICHLARI	366
Qarshiyev Obidjon Egamberdiyevich	

AKSIYADORLIK JAMIYATLARINING BARQAROR RIVOJLANISH STRATEGIYALARI VA MINTAQA IQTISODIYOTIGA TA'SIRI: KEYNESIAN YONDASHUV NUQTAI NAZARIDAN.....	370
Shermatov G'ofurjon G'ulamovich	
QURILISH KORXONALARIDA INQIROZGA QARSHI BOSHQARUVNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI (ROSSIYA TAJRIBASI)	377
O'rinboyev Doniyorjon Baxtiyorjon o'g'li	
RIVOJLANGAN MAMLAKATLARDA YASHIL XIZMATLAR SEKTORINING TRANSFORMATSIYASI.....	385
Aliqulova Laylo Ziyadin qizi	
VIRTUAL TA'LIM MUHITI ORQALI TALABALARNING MULOQOT KO'NIKMALARINI SHAKLLANTIRISH OMILLARI.....	390
Bozorova Muazzam Hamid qizi, Hakimova Mushtariybonu Hamid qizi	
MINTAQA IQTISODIYOTIDA TRANSPORT INFRATUZILMASINI TAKOMILLASHTIRISH KO'RSATKICHLARINI EKONOMETRIK MODELASHTIRISH VA PROGNOZLASHTIRISH	395
Qo'ziyboyev Umarbek Ulug'bekovich	
ОЦЕНКА СТОИМОСТИ И РИСКОВ ПРЯМЫХ ИНОСТРАННЫХ ИНВЕСТИЦИЙ (FDI)	400
Бахтиярова Дильноза Мадминджановна	
XIZMAT KO'RSATISH TARMOQLARIDA RAQAMLI TRANSFORMATSIYA VA MONOPOLIYAGA QARSHI NAZORATNING AHAMIYATI.....	407
Bekbutayev Nodirjon Fayzullayevich	
O'ZBEKISTONDA INTEGRATSIYALASHGAN YASHIL MOLİYALASHTIRISH ARHITEKTURASI: KONSEPTUAL MODEL VA AMALIY TAKLIFLAR.....	412
Quliyev Ulug'bek Mirzayevich	
BANK TIZIMI FAOLIYATI MISOLIDA MOLİYAVIY ISLOHOTLAR SHAROITIDA KORXONALAR LIKVIDLIGINI OSHIRISH MASALALARI.....	419
Iminova Nurjahan Qodirjon qizi, Karimov Sardorbek Shuxratjon o'g'li	
BOJXONA HUDUDIDA QAYTA ISHLASH BOJXONA REJIMINING SANOAT RIVOJI VA EKSPORT SALOHİYATINI OSHIRISHDAGI O'RNI	423
Baxtiyor Abduganiyev, Nodira Saidbaxromova	
СТРАТЕГИЧЕСКАЯ РОЛЬ ИНОСТРАННЫХ ИНВЕСТИЦИЙ В СТАНОВЛЕНИИ ИННОВАЦИОННОЙ ЭКОНОМИКИ И ОБЕСПЕЧЕНИИ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ ПРОМЫШЛЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ	427
Li Kristina Alekseyevna, Элназарова Шарифа Исроиловна, Эшпулатов Достонбек Боходир огли	
TOVAR-XOMASHYO BIRJASIDA SAVDO TURLARINING SHAKLLANISHI VA ULARNING BOZOR SAMARADORLIGIGA TA'SIRI	432
Xudayberdiyev Kamoliddin Ustemirovich	
THE ROLE OF CORPORATE STRUCTURES IN THE DEVELOPMENT OF GLOBAL FINANCIAL RELATIONS.....	438
Kurbaniyazov Shakhzodbek Karimovich	
BANKLARNI MODERNIZATSIYA VA TRANSFORMATSIYA QILISH JARAYONIDA INVESTITSION KREDITLASH SAMARADORLIGINI TA'MINLASH VA UNI OSHIRISHNING ASOSIY YO'LLARI	442
Tuxsanov Eldor Dilmurod o'g'li	
KICHIK BIZNESDA RAQAMLI MARKETING: O'ZBEKISTON SHAROITIDA SAMARADORLIK VA INTEGRATSIYA MODELLARI	446
Kamilov Farxod Shamilevich	
TASHQI SAVDODA EKSPORTNING MAKROIQTISODIY AHAMIYATI	453
Abdivaliyev Shahzodbek Xayrullayevich, Mutalov Sultonbek Abduraim o'g'li, Baymanova Mavlyuda Djurayevna, Ubaydullayeva Gulchexra Erkabayevna, Aipova Iroda Ikramovna	
РАЗВИТИЕ АСПЕКТОВ МАРКЕТИНГА В СИСТЕМЕ УПРАВЛЕНИЯ СПОРТИВНЫХ ОРГАНИЗАЦИЙ.....	459
Юсупов Махамадамин, Закирова Умида Махамадаминовна	
LIZING OLUVCHI KORXONALARDA BUXGALTERIYA HISOBINI XALQARO STANDARTLAR ASOSIDA YURITILISHI	462
Sadritdinov Baxodir	

YASHIL IQTISODIYOT VA KICHIK BIZNES RIVOJLANISHINING NAZARIY-KONSEPTUAL ASOSLARI	467
Isroilov Dilshodbek Rustamovich	
TEKNOLOGIK RESURSLARNI BOSHQARISHDA STRATEGIYALARDAN FOYDALANISH	474
Kazakov Olim Sabirovich	
OLIY TA'LIM EKSPORT XIZMATLARINING IQTISODIY AHAMIYATI HAMDA ZARURLIGI.....	479
Abdusattarova Dildora Bohodirovna	

OLIY TA'LIM EKSPORT XIZMATLARINING IQTISODIY AHAMIYATI HAMDA ZARURLIGI

Abdusattarova Dildora Bohodirovna

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
mustaqil tadqiqotchisi

Annotatsiya. Ushbu maqolada oliy ta'lim eksport xizmatlarining iqtisodiy mohiyati, ularning milliy iqtisodiyot rivojida o'rnini hamda ahamiyati tahlil qilinadi. Xususan, xalqaro ta'lim xizmatlari bozori sharoitida xorijiy talabalarni jalb etish orqali valyuta tushumlarini oshirish, oliy ta'lim muassasalarining raqobatbardoshligini kuchaytirish hamda inson kapitalini rivojlantirish masalalariga alohida e'tibor qaratiladi. Shuningdek, oliy ta'lim eksportining mamlakat imiji va innovatsion salohiyatini oshirishdagi roli yoritib beriladi.

Kalit so'zlar: oliy ta'lim eksporti, ta'lim xizmatlari, iqtisodiy mohiyat, xalqaro ta'lim bozori, xorijiy talabalar, inson kapitali, raqobatbardoshlik, valyuta tushumlari, milliy iqtisodiyot.

Abstract. This article examines the economic essence of higher education export services and analyzes their role and significance in the development of the national economy. Particular attention is paid to the international education services market, increasing foreign currency revenues through attracting international students, enhancing the competitiveness of higher education institutions, and developing human capital. In addition, the role of higher education exports in strengthening the country's image and increasing its innovative potential is highlighted.

Key words: higher education export, education services, economic essence, international education market, international students, human capital, competitiveness, foreign currency revenues, national economy.

Аннотация. В данной статье анализируется экономическая сущность экспортных услуг высшего образования, а также их роль и значение в развитии национальной экономики. Особое внимание уделяется функционированию международного рынка образовательных услуг, увеличению валютных поступлений за счёт привлечения иностранных студентов, повышению конкурентоспособности высших учебных заведений и развитию человеческого капитала. Кроме того, раскрывается роль экспорта высшего образования в укреплении имиджа страны и повышении её инновационного потенциала.

Ключевые слова: экспорт высшего образования, образовательные услуги, экономическая сущность, международный рынок образования, иностранные студенты, человеческий капитал, конкурентоспособность, валютные поступления, национальная экономика.

KIRISH

Bugungi globallashuv va raqamli iqtisodiyot sharoitida xizmatlar sohasi jahon xo'jaligining eng tez rivojlanayotgan tarmoqlaridan biri hisoblanadi. Mazkur jarayonda ta'lim, xususan, oliy ta'lim xizmatlari nafaqat ijtimoiy ahamiyatga ega soha, balki yuqori qo'shilgan qiymat yaratadigan iqtisodiy faoliyat turi sifatida namoyon bo'lmoqda. Oliy ta'lim eksporti mamlakatlar uchun valyuta tushumlarini shakllantirish, xalqaro raqobatbardoshlikni oshirish hamda inson kapitalini rivojlantirishning muhim omillaridan biri sanaladi.

Jahon tajribasi shuni ko'rsatmoqdaki, rivojlangan va rivojlanayotgan davlatlar oliy ta'lim eksportini strategik yo'nalish sifatida belgilab, xorijiy talabalarni jalb etish, xalqaro ta'lim dasturlarini kengaytirish hamda ta'lim xizmatlari sifatini oshirish orqali milliy iqtisodiyotning barqaror o'sishini ta'minlashga intilmoqda. Shu jihatdan oliy ta'lim eksport xizmatlarining iqtisodiy mohiyatini chuqur tahlil qilish, ularning milliy iqtisodiyot rivojiga ta'sirini baholash hamda samaradorligini oshirish mexanizmlarini ishlab chiqish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi.

Yangi O'zbekistonda ta'lim tizimini tubdan takomillashtirish, ta'lim sifatini jahon andozalariga muvofiq holda sifat jihatidan yangi bosqichga olib chiqish, jahon bozorlarida raqobatbardosh kadrlarni tayyorlash, ayniqsa, ta'lim xizmatlari eksportini jadal rivojlantirish yo'nalishlarida keng qamrovli islohotlar amalga oshirilmoqda. Jumladan, 2026-yilda respublika eksport hajmini 30 milliard AQSh dollariga yetkazish, shu jumladan, ta'lim xizmatlari eksportini 1,7 baravarga oshirish rejalashtirilgan [1]. Bu borada mintaqaviy xususiyatlardan kelib chiqib ta'lim xizmatlarini rivojlantirish, eksport salohiyatini oshirish hamda hududiy ta'lim muassasalarining raqobatbardoshligini kuchaytirishga qaratilgan ilmiy-tadqiqotlar ko'lamini kengaytirish maqsadga muvofiqdir.

O'zbekiston Respublikasida ham so'nggi yillarda oliy ta'lim tizimini xalqaro standartlarga moslashtirish, xorijiy oliy ta'lim muassasalari bilan hamkorlikni rivojlantirish hamda chet ellik talabalar uchun qulay shart-sharoitlar yaratishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Mazkur holat oliy ta'lim eksport xizmatlarini rivojlantirish, ularning iqtisodiy ahamiyatini oshirish va mamlakatning xalqaro ta'lim bozoridagi mavqeini mustahkamlash zaruratini yanada kuchaytirmoqda.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR TAHLILI

So'nggi yillarda oliy ta'lim xizmatlarining xalqaro miqyosda kengayishi ushbu sohani nafaqat ijtimoiy institut, balki muhim iqtisodiy faoliyat turi sifatida ko'rib chiqishni taqozo etmoqda. Ilmiy adabiyotlarda oliy ta'lim eksporti xizmatlar iqtisodiyoti, inson kapitali nazariyasi, globallashtirish hamda xalqaro savdo konsepsiyalari bilan uzviy bog'liq holda tadqiq etilgan. Xalqaro iqtisodiy adabiyotlarda ta'lim eksporti xizmatlar savdosining muhim shakllaridan biri sifatida talqin qilinadi. Jahon Savdo Tashkiloti (WTO) doirasida ta'lim xizmatlari "xizmatlar savdosi"ning alohida yo'nalishi sifatida ko'rib chiqilib, ayniqsa xorijiy talabalar mobilligi orqali amalga oshiriladigan eksport shaklining keng tarqalganligi ta'kidlanadi [2].

Philip G. Altbach oliy ta'limni globallashtirish sharoitida xalqaro xizmatlar bozorining muhim tarkibiy qismi sifatida baholab, xorijiy talabalar oqimini iqtisodiy va akademik resurslar manbai sifatida talqin qiladi [3].

Jane Knight oliy ta'lim eksportini transchegaraviy ta'lim xizmatlari (branch campus, franchising, joint programs) orqali amalga oshiriladigan iqtisodiy faoliyat sifatida izohlaydi [4]. Simon Marginson oliy ta'lim eksportini "yumshoq kuch" (soft power) va global raqobat vositasi sifatida talqin qiladi [5]. Hans de Wit esa oliy ta'lim eksportini xalqarolashtirish siyosatining muhim iqtisodiy yo'nalishi deb hisoblaydi [6].

Martin Carnoy ta'lim xizmatlari eksportini bilimga asoslangan iqtisodiyotning daromad keltiruvchi segmenti sifatida baholaydi [7]. George Psacharopoulos esa oliy ta'lim eksportini inson kapitaliga kiritiladigan investitsiyaning yuqori daromadli shakli sifatida ta'kidlaydi [8].

Shu bilan birga, ayrim tadqiqotlarda rivojlanayotgan mamlakatlar uchun oliy ta'lim eksporti katta imkoniyatlar bilan bir qatorda muayyan muammolarni ham keltirib chiqarishi, shuningdek, sifat, tenglik va milliy manfaatlar o'rtasidagi muvozanatni ta'minlash zarurligi qayd etiladi.

Mahalliy olimlardan A.X. Qodirov oliy ta'limni milliy iqtisodiyotning strategik tarmog'i sifatida baholab, ta'lim xizmatlari eksporti orqali inson kapitali va iqtisodiy o'sish o'rtasida uzviy bog'liqlik mavjudligini ta'kidlaydi [9]. O.A. Abdullayev esa oliy ta'lim eksportini xizmatlar sohasida yuqori qo'shilgan qiymat yaratuvchi faoliyat turi sifatida izohlab, xorijiy talabalarni jalb etish iqtisodiy samaradorlikni oshirishini asoslaydi [10].

Yuqorida keltirilgan olimlar qarashlari shuni ko'rsatadiki, oliy ta'lim eksport xizmatlari zamonaviy iqtisodiyotda yuqori qo'shilgan qiymat yaratadigan, inson kapitalini rivojlantiradigan hamda milliy raqobatbardoshlikni oshiradigan muhim yo'nalish hisoblanadi. Xalqaro ilmiy qarashlar oliy ta'lim eksportining iqtisodiy mohiyati va ahamiyatini kompleks yondashuv asosida o'rganish zarurligini ko'rsatadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqot oliy ta'lim eksport xizmatlarining iqtisodiy mohiyati hamda ularning milliy iqtisodiyot rivojiga ta'sirini aniqlashga qaratilgan bo'lib, ilmiy bilishning umumiy va maxsus usullariga asoslanadi. Tadqiqot jarayonida nazariy tahlil, empirik kuzatuv hamda iqtisodiy-statistik usullardan kompleks tarzda foydalanildi. Shuningdek, tizimli yondashuv qo'llanilib, oliy ta'lim eksport xizmatlari xizmatlar iqtisodiyoti, inson kapitali nazariyasi va xalqaro savdo konsepsiyalari doirasida o'rganildi. Kompleks yondashuv asosida iqtisodiy, institutsional va ijtimoiy omillarning o'zaro bog'liqligi ham tahlil qilindi.

TAHLIL VA NATIJALAR

O'zbekiston Respublikasi ta'lim tizimida amalga oshirilayotgan islohotlar, jumladan, oliy ta'lim xizmatlari bozorini yanada rivojlantirishga qaratilgan chora-tadbirlar aholining ta'limga bo'lgan ehtiyojini qondirishni maqsad qilib qo'yimoqda.

Bu jarayon islohotlarni amalga oshirishda yangicha yondashuvlar va mexanizmlarni ishlab chiqishni taqozo etadi. Oliy ta'lim eksportining shakllanishi globallashtirish va xalqaro ta'lim tizimining rivojlanishi bilan chambarchas bog'liq bo'lib, ushbu jarayon bir qator davlatlar tomonidan iqtisodiy va siyosiy manfaatlarni ko'zlagan holda amalga oshirilgan.

Xorijiy mamlakatlar tajribasi shuni ko'rsatadiki, chet ellik talabalarni jalb etish nafaqat universitetlar uchun muqobil daromad manbai bo'lib xizmat qiladi, balki ularni qabul qiluvchi mamlakatlar iqtisodiyotini rivojlantirishga ham ma'lum darajada hissa qo'shadi.

Mintaqada ta'lim xizmatlari eksportiga ta'sir ko'rsatuvchi omillarni tizimlashtirish orqali nafaqat ta'lim xizmatlarining raqobatbardoshligini oshirish, balki oliy ta'lim muassasalarining mintaqadagi mavqeini mustahkamlash imkoniyatlari ham yaratiladi (1-jadval).

1-jadval. Osiyo davlatlarida ta'lim xizmatlari eksportining demografik salohiyati indeksi¹

№	Mamlakat	Indeks
1	Xitoy	0,058522
2	Hindiston	0,039169
3	Pokiston	0,001313
4	Indoneziya	0,000902
5	Vetnam	0,000655
6	Bangladesh	0,000586
7	Eron, Islomiy Rep.	0,000307
8	Turkiya	0,000215
9	Filippin	0,000181
10	Nepal	0,000171

Yuqorida keltirilgan 1-jadval ma'lumotlariga ko'ra, Osiyo davlatlarida ta'lim, xususan, oliy ta'lim xizmatlari eksportining demografik salohiyatini ifodalovchi indeks ko'rsatkichlari aks ettirilgan. Indeks qiymatining yuqoriligi mamlakat aholisining soni, yosh tarkibi hamda oliy ta'limga bo'lgan potensial talab asosida xorijiy ta'lim xizmatlarini qabul qilish yoki eksport jarayonida ishtirok etish imkoniyatlarining yuqoriligini ko'rsatadi.

Xitoy (0,058522) va Hindiston (0,039169) eng yuqori ko'rsatkichlarga ega bo'lib, bu holat ushbu mamlakatlarda aholi sonining ko'pligi, yoshlar ulushining yuqoriligi hamda oliy ta'limga bo'lgan talabning keskin o'sib borayotgani bilan izohlanadi. Mazkur omillar oliy ta'lim eksport xizmatlarining iqtisodiy mohiyatini, ya'ni keng talab bazasi orqali barqaror daromad manbai shakllanishini ta'minlaydi.

Pokiston, Indoneziya va Vetnam kabi davlatlarda indeksning o'rtacha darajada bo'lishi ushbu mamlakatlarning mintaqaviy miqyosda oliy ta'lim xizmatlari eksporti bozorida muhim demografik manba ekanligini ko'rsatadi. Ushbu mamlakatlarda oliy ta'limga intilayotgan yoshlar ulushining yuqoriligi kelgusida xorijiy oliy ta'lim muassasalari uchun barqaror talabni shakllantiradi.

Bangladesh, Eron, Turkiya, Filippin va Nepal kabi mamlakatlarda indeks qiymatlarining nisbatan past bo'lishiga qaramay, ularning demografik salohiyati oliy ta'lim eksport xizmatlarining iqtisodiy ahamiyatini inkor etmaydi. Aksincha, mazkur davlatlar rivojlanayotgan bozorlar sifatida qaralib, ular bilan ta'lim sohasida hamkorlikni kengaytirish, qo'shma dasturlar va akademik almashinuvlar orqali oliy ta'lim eksportini rivojlantirish imkoniyatlari mavjud.

Umuman olganda, Osiyo davlatlarining demografik salohiyati oliy ta'lim eksport xizmatlarining iqtisodiy mohiyatini belgilovchi muhim omil hisoblanadi. Katta va yosh aholi ulushiga ega mamlakatlar bilan ta'lim hamkorligini rivojlantirish oliy ta'lim muassasalari uchun valyuta tushumlarini oshirish, raqobatbardoshlikni kuchaytirish hamda xalqaro ta'lim bozorida barqaror mavqeni egallash imkonini beradi.

Ta'lim xizmatlari eksportining demografik salohiyati indeksi mamlakatning xorijiy oliy ta'lim xizmatlariga bo'lgan potensial talabini baholashga xizmat qiladi. Ushbu indeks aholi soni, yosh tarkibi va oliy ta'limga qamrov darajasini inobatga olgan holda shakllantiriladi. Metodologiya inson kapitali nazariyasi, xizmatlar savdosi hamda xalqaro talabalar mobilligi konsepsiyalariga asoslanadi. Indeksning asosiy maqsadi turli mamlakatlarning demografik xususiyatlari asosida ularning oliy ta'lim eksport xizmatlari bozoridagi potensial rolini aniqlash va taqqoslashdan iborat.

Indeks quyidagi asosiy demografik ko'rsatkichlar asosida hisoblanadi:

- umumiy aholi soni (P_i) – mamlakatdagi jami aholi soni;
- 18–24 yoshdagi aholi ulushi (Y_i) – oliy ta'limga eng faol talab shakllanadigan yosh guruhining ulushi;
- oliy ta'limga qamrov darajasi (GER_i) – oliy ta'limdagi yalpi qamrov ko'rsatkichi (Gross Enrollment Ratio);
- xalqaro talabalar chiqish koeffitsienti (M_i) – mamlakatdan xorijda tahsil olayotgan talabalar ulushi (outbound mobility ratio).

Mazkur ko'rsatkichlar UNESCO Institute for Statistics, World Bank va UN Population Division ma'lumotlari asosida olinadi.

Turli o'lchov birliklaridagi ko'rsatkichlarni taqqoslash imkonini yaratish maqsadida ular min–max normallashtirish usuli orqali 0–1 oralig'iga keltiriladi:

$$X'_i = \frac{X_i - X_{\min}}{X_{\max} - X_{\min}}$$

¹ UNESCO Institute for Statistics, World Bank va UN Population Division ma'lumotlari asosida hisoblangan indeks natijalariga tayangan holda tuzilgan

bu yerda:

- X_i' - normallashtirilgan ko'rsatkich,
- X_i - i-mamlakat bo'yicha dastlabki qiymat,
- X_{min}, X_{max} - tanlangan mamlakatlar bo'yicha minimal va maksimal qiymatlar.

Ta'lim xizmatlari eksportining demografik salohiyati indeksi (DSEI) quyidagi og'irliklangan formulaga asosan aniqlanadi:

$$DSEI_i = \alpha P_i' + \beta Y_i' + \gamma GER_i' + \delta M_i'$$

bu yerda:

- P_i' - normallashtirilgan aholi soni ko'rsatkichi,
- Y_i' - normallashtirilgan yoshlar ulushi ko'rsatkichi,
- GER_i' - normallashtirilgan oliy ta'lim qamrovi,
- M_i' - normallashtirilgan xalqaro talabalar chiqish koeffitsienti,
- $\alpha, \beta, \gamma, \delta$ - og'irlik koeffitsientlari.

Tadqiqotda og'irlik koeffitsientlari ekspert baholash va ilmiy adabiyotlar tahlili asosida teng taqsimlangan:

$$\alpha = \beta = \gamma = \delta = 0.25$$

Bu yondashuv demografik salohiyatni shakllantiruvchi omillarning indeksga teng ta'sirini ta'minlaydi. Zaruratga qarab, kelgusida regressiya yoki faktor tahlili orqali og'irliklarni qayta aniqlash mumkin.

Indeks qiymatlari quyidagicha izohlanadi:

- $DSEI \geq 0.03$ - juda yuqori demografik salohiyat
- $0.01 \leq DSEI < 0.03$ - yuqori salohiyat
- $0.001 \leq DSEI < 0.01$ - o'rtacha salohiyat
- $DSEI < 0.001$ - past salohiyat

Mazkur tasnif mamlakatlarning oliy ta'lim eksport xizmatlari bozorida ustuvor hamkor sifatida tanlanishini asoslashga xizmat qiladi. Ushbu usul oliy ta'lim eksport xizmatlarining iqtisodiy mohiyatini demografik talab bazasi orqali baholash imkonini beradi hamda oliy ta'lim muassasalari va davlat organlari uchun xorijiy talabalar bozorini aniqlash, ta'lim marketing strategiyalarini ishlab chiqish va xalqaro hamkorlik ustuvor yo'nalishlarini belgilashda amaliy ahamiyat kasb etadi(2-jadval).

2-jadval. O'zbekiston Respublikasida oliy ta'lim xizmatlarining mamlakat xizmatlar sohasidagi o'rn² (mlrd so'm)

Yillar	Jami xizmatlar hajmi	Xizmatlarning YalMdagi ulushi, %	Ta'lim xizmatlari hajmi	Ta'lim xizmatlarining YalMdagi ulushi, %	Ta'lim xizmatlarining jami xizmatlar ulushi, %
2019	192929	36,2	7165	1,3	3,7
2020	223050	36,8	8539	1,4	3,8
2021	272109	36,8	12103	1,6	4,4
2022	343374	38,3	15858	1,7	4,6
2023	462891	43,4	20473	1,9	4,4
2024	560000	40,9	25000	1,8	4,5

Yuqorida keltirilgan 2-jadval ma'lumotlariga ko'ra, 2019–2024-yillar davomida O'zbekiston Respublikasida jami xizmatlar hajmi barqaror o'sib borishi bilan bir qatorda, ta'lim, xususan, oliy ta'lim xizmatlarining xizmatlar sohasidagi ulushi ham sezilarli darajada kengaygan. 2019-yilda ta'lim xizmatlari hajmi 7 165 mlrd so'mni tashkil etgan bo'lsa, 2024-yilda ushbu ko'rsatkich 25 000 mlrd so'mga yetgan. Bu holat oliy ta'lim xizmatlarining xizmatlar iqtisodiyotida tobora muhim o'rin egallab borayotganini ko'rsatadi.

Ta'lim xizmatlarining YalMdagi ulushi 1,3 foizdan 1,8 foizgacha oshgani oliy ta'limning milliy iqtisodiyotdagi hissasi mustahkamlanayotganidan dalolat beradi. Shu bilan birga, ta'lim xizmatlarining jami xizmatlar sohasidagi ulushi 2019-yildagi 3,7 foizdan 2024-yilda 4,5 foizgacha ko'tarilgan. Mazkur tendensiya oliy ta'lim xizmatlari nafaqat ijtimoiy ahamiyatga ega soha, balki iqtisodiy jihatdan yuqori qo'shilgan qiymat yaratuvchi xizmat turiga aylanib borayotganini tasdiqlaydi. Ayniqsa, 2021–2023-yillarda ushbu ulushning tez o'sishi oliy ta'lim tizimini liberallashtirish, pullik ta'lim xizmatlari ko'lamining kengayishi va xorijiy talabalarni jalb etish siyosati bilan bevosita bog'liqdir.

Oliy ta'lim xizmatlarining xizmatlar sohasidagi o'rn² mustahkamlanib borayotgani oliy ta'lim eksport xizmatlarini rivojlantirishning iqtisodiy zarurligini asoslaydi. Oliy ta'lim eksporti orqali xizmatlar sohasida valyuta

2 <https://stat.uz/uz/rasmiy-statistika/services-2> sayti ma'lumotlari asosida tuzildi

tushumlarini oshirish, ta'lim muassasalarining moliyaviy barqarorligini ta'minlash hamda mamlakatning xalqaro ta'lim bozoridagi raqobatbardoshligini kuchaytirish imkoniyatlari yuzaga keladi.

Ta'lim xizmatlarining jami xizmatlar sohasidagi ulushining 2019–2024-yillarda oshib borishi oliy ta'lim xizmatlarining yuqori qo'shilgan qiymat yaratish salohiyatiga ega ekanini anglatadi. Xususan, oliy ta'lim eksport xizmatlari xorijiy talabalar kontrakt to'lovlari, yashash, transport va boshqa qo'shimcha xizmatlar orqali ko'p tarmoqli iqtisodiy ta'sir — multiplikativ effektini yuzaga keltiradi.

Makroiqtisodiy nuqtai nazardan, oliy ta'lim eksport xizmatlarining rivojlanishi iqtisodiy diversifikatsiyani ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi. O'zbekiston iqtisodiyotida xomashyo va sanoat tarmoqlari bilan bir qatorda bilimga asoslangan xizmatlar ulushining oshishi iqtisodiy barqarorlikni kuchaytiradi. Ta'lim xizmatlari eksporti mamlakatning innovatsion salohiyatini oshirib, ilmiy-tadqiqot va kadrlar tayyorlash tizimini rivojlantiradi.

Shuningdek, oliy ta'lim eksporti mamlakatning xalqaro nufuzini mustahkamlash, “yumshoq kuch” mexanizmlari orqali O'zbekistonning jahon ta'lim bozoridagi raqobatbardoshligini oshirishga xizmat qiladi. Xorijiy talabalar oqimining ko'payishi uzoq muddatda iqtisodiy hamkorlik, investitsiyalar va savdo aloqalarini kengaytirish uchun ijobiy sharoit yaratadi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Mazkur izlanishlar natijalari shuni ko'rsatadiki, oliy ta'lim eksport xizmatlari zamonaviy iqtisodiyot sharoitida nafaqat ijtimoiy soha, balki yuqori qo'shilgan qiymat yaratadigan, barqaror daromad manbai hisoblangan muhim iqtisodiy faoliyat turiga aylanib bormoqda. Jahon tajribasi hamda xorijiy va milliy olimlarning ilmiy qarashlari oliy ta'lim eksporti xizmatlarining inson kapitalini rivojlantirish, milliy raqobatbardoshlikni oshirish va valyuta tushumlarini ko'paytirishdagi ahamiyatini tasdiqlaydi.

O'zbekiston Respublikasida 2019–2024-yillar davomida ta'lim xizmatlari hajmining 7 165 mlrd so'mdan 25 000 mlrd so'mgacha oshgani, shuningdek, ta'lim xizmatlarining jami xizmatlar sohasidagi ulushi 3,7 foizdan 4,5 foizgacha ko'tarilgani oliy ta'lim xizmatlarining iqtisodiyotdagi o'rni mustahkamlanib borayotganini ko'rsatadi. Ta'lim xizmatlarining YalMdagi ulushining 1,3 foizdan 1,8 foizgacha oshishi esa oliy ta'lim eksport xizmatlarining milliy iqtisodiyot rivojiga tobora ko'proq hissa qo'shayotganidan dalolat beradi.

Shuningdek, ishlab chiqilgan ta'lim xizmatlari eksportining demografik salohiyati indeksi Osiyo davlatlari, xususan, Xitoy, Hindiston va Pokiston kabi mamlakatlar O'zbekiston oliy ta'lim eksporti uchun yuqori talab manbai ekanligini ko'rsatdi. Bu esa oliy ta'lim eksport xizmatlarini rivojlantirishning iqtisodiy ahamiyati bilan bir qatorda, uning strategik zarurligini ham asoslab beradi.

Oliy ta'lim eksport xizmatlarini rivojlantirish bo'yicha quyidagi ilmiy-amaliy takliflarni ilgari surish maqsadga muvofiq:

1. Oliy ta'lim eksportini milliy eksport strategiyasining ustuvor yo'nalishi sifatida belgilash. Ta'lim xizmatlari eksportini tovar va boshqa xizmatlar eksporti bilan teng darajada strategik soha sifatida rivojlantirish, ushbu yo'nalish bo'yicha aniq maqsadli ko'rsatkichlar belgilash lozim.

2. Xorijiy talabalarni jalb etish bo'yicha maqsadli bozorlarni aniqlash. Demografik salohiyati yuqori bo'lgan Osiyo va Afrika davlatlari bo'yicha alohida ta'lim marketing strategiyalarini ishlab chiqish, grantlar, stipendiyalar va qo'shma dasturlarni kengaytirish zarur.

3. Ta'lim xizmatlari sifatini xalqaro standartlarga moslashtirish. Oliy ta'lim muassasalarida xalqaro akkreditatsiya, reytinglar va qo'shma ta'lim dasturlarini rivojlantirish orqali ta'lim xizmatlarining eksportbopligini oshirish lozim.

4. Oliy ta'lim eksportining institutsional va huquqiy mexanizmlarini takomillashtirish. Xorijiy talabalar uchun viza, ro'yxatdan o'tish, yashash va ishlash sharoitlarini soddalashtirish oliy ta'lim eksporti hajmini oshirishga xizmat qiladi.

5. Oliy ta'lim eksportining iqtisodiy samaradorligini baholash tizimini joriy etish. Ta'lim xizmatlari eksportining YalM, xizmatlar sohasi va valyuta tushumlariga ta'sirini baholovchi indikatorlar tizimini ishlab chiqish va amaliyotga tatbiq etish maqsadga muvofiq.

6. Raqamli va masofaviy ta'lim xizmatlari eksportini rivojlantirish. Onlayn va gibril ta'lim dasturlarini kengaytirish orqali oliy ta'lim eksportini hududiy chegaralarsiz rivojlantirish imkoniyatlaridan samarali foydalanish zarur.

Shuningdek, oliy ta'lim eksport xizmatlarini rivojlantirish O'zbekiston Respublikasida xizmatlar sohasini diversifikatsiya qilish, iqtisodiy barqarorlikni mustahkamlash hamda milliy iqtisodiyotning global raqobatbardoshligini oshirishning muhim omillaridan biri hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi PF-60-sonli “2022–2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida”gi farmoni. <https://lex.uz/ru/docs/-5841063>

2. De Siqueira, A. C. The regulation of education through the WTO/GATS // Journal for Critical Education Policy Studies. – 2005. – T. 3. – № 1. – B. 1–11.
3. Altbach, P. G. Globalisation and the university: Myths and realities in an unequal world // Tertiary Education & Management. – 2004. – T. 10. – № 1. – B. 3–25.
4. Knight, J. Cross-border higher education: Issues and implications for quality assurance and accreditation // Higher Education in the World 2007: Accreditation for Quality Assurance: What Is at Stake? – 2007.
5. Marginson, S. Higher education and public good // Higher Education Quarterly. – 2011. – T. 65. – № 4. – B. 411–433.
6. De Wit, H., et al. Internationalisation of higher education. – 2015-yil 5-iyun.
7. Carnoy, M., Rhoten, D. What does globalization mean for educational change? A comparative approach // Comparative Education Review. – 2002. – T. 46. – № 1. – B. 1–9.
8. Psacharopoulos, G. Returns to investment in education: A global update // World Development. – 1994. – T. 22. – № 9. – B. 1325–1343.
9. Qodirov, A. X. Inson kapitali va iqtisodiy rivojlanish. – Toshkent, 2018-yil.
10. Abdullayev, O. A. Xizmatlar sohasi iqtisodiyoti. – Toshkent: Iqtisodiyot, 2019-yil.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2026. № 1

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>